

A néma orgona

Búcsú egy jóbaráttól.

2013 december 19-én, kilenc órai kezdettel Te Deumot tartottak a bajorországi Trostberg város templomában. Az illetékesek úgy tekintették, hogy a római katolikus és az evangélikus lelkészek együtt emlékezzenek meg az elhunyt orgonistáról, aki közel egy negyed évszázadon át, orgonajátékával biztosította helyben és a szomszéd környéken, a hívőknek az egyházi zenei kíséretet.

Szándékoztam személyesen részt venni, de tudatában voltam annak, hogy egy több mint hat órán át tartó fárasztó utazás, és az ilyen alkalommal észlelhető érzelmi megterhelés, többet követel mint amit egy igen megöregedett szervezet, veszélytelenül el bír viselni. Ennek következtében úgy határoztam, hogy innen a távolból fogom ezeket a nehéz pillanatokat egymagam átélni.

Kilenc órára harangoztak amikor betértem a schwetzingeni St. Pankratius templomba, ahol barátom emlékére ott, az oltáron, már gyertyát gyújtottak és nekem kizárták a feljárót a korúsrá. Felmentem és leültem az orgonaszékpadra, elszorult szívvel tekintettem a háromsoros manuált és a számtalan gombot és kapcsolót, amelyekkel Ottó olyan sok szép zenét közvetített nekünk. Nekem, aki egy hosszú életen át nem ütöttem le egyetlen billentjüt, mindig egy rejtélynek tűnt, hogyan lehet ebből a hangszerből ilyen csodálatos zenei élményt elővarázsolni. Kedveltem az orgonazenét, amely a magashangú sípok piano-jától a falrengető tutti-ig terjedő hangorkánt bit elővarázsolni és nem csak megértettem de csodáltam is barátom szenvedélyét, amelye ezt a hangszert kezelte és uralta. Hosszú ideig ültem ott egyedül csendben és lelki szemeim előtt elvonultak a közel nyolc évtizeden át tartó barátságunk képei.

Az Erzsébetvárosi templom mellett, egy akkor még szerény épületben székelt a 6-os szám elemi iskola. Ennek voltunk mindketten diákjai, én a májusi, már egy évvel előbb, 6,5 éves koromban kezdtem, Ottó aki októberben született, csak egy évvel később, de ott mindenki ismerte egymást és talált könnyen baráttra.

Miután átköltöztünk az Alkotmány utcába, két egymással szemben található házban, közvetlen szomszédok lettünk. Ugyan annak a líceumnak, a Temsvári Kegyesrendi Piarista Főgimnáziumnak voltunk diákjai, ahol Ottó több éven át mint osztályeső szerepelt kiemelkedően. Ott egészítették ki tanáraink az otthonról kapott nevelést, és láttak el mindazzal, amit egy erényes, tisztességes és szorgalmas polgártól, életpályáján a társadalom elvár. A piarista nevelés alapvetően egy lojális emberi magatartásra nevelt, erkölcsi szilárdságra, ahol egy személy hozzáállása, tettei, viselkedése alapján lett nyílt, becsületes és tisztességes ember. Ez a nevelés eredményezte, hogy évtizedeken át, egy meg nem értett és nemkívánt rendszer idején is, tisztességesen végeztük lojális alapon feladatunkat. |

Még igen öreg napjainkba is megfelelő szeretettel és tisztelettel emlékeztünk oktatóinkra, az elemi iskolában a Bogdan házaspárra, Dobos és Olariu tanítókra, valamint piarista pap- és világi tanárainkra. Sok kellemes pillanat alkalmával

idéztük az ott elkövetett diákcsínyeket, a tanáraink sajátékkosságait, gyakran nagy örömmel idéztük vissza szép fiatal éveink emlékeit.

Nem csak az iskolában voltunk együtt, ugyan annak az egyesületnek voltunk tagjai. A temesvári Torna Egyesület a TTE, egy kiemelt polgári társadalmi klub, fontosnak tartotta a fiatalság jelenlétét, amely lendületet, vidámságot és megfelelő hangulatot biztosít és igen előnyös anyagi körülmények között engedélyezte tagságunkat. Ezáltal, mi fiatalok, legtöbbszörre Notre-Dame zárdanövendékek és piarista diákok, szinte észrevétlenül sajátítottuk el a fegyelmezett szorgalmas élet jelentőségét egy haladó polgári társadalomban.

Sokszor közös kirándulásokat is rendeztünk, megismertük a Bánátnak és egyéb területeknek szépségét, kedveltük és megszerettük a természetet.

Nyilvánvaló, hogy fiatal éveinkben voltak szenvedélyeink is, amelyek ugyan nem voltak azonosak, de kölcsönös megértésnek és elismerésnek örvendtek. Ottó, aki már kora gyermekkorától tanult zongorázni, és igen biztató eredményeket ért el, igyekezett a zenének alapjait megismerni, figyelmesen és a megszokott alaposágával, tanulmányozta, többek között az összhagzattannak szabályait. Én abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy részben örököltem édesapámnak a rendkívüli kezűgyességét és a barkácsolás lett a szenvedélyem. Ma, az anyanyelvet nem megfelelően értékelő korszakban ezt „hobby”-nak neveznék de ez távolról sem egyezik azzal amit mi szenvedélynek tekintettünk és örömmel és állandó szorgalommal tökéletesítettünk.

Végül elérkezett a pályaválasztás feladata, mindketten a Műegyetem Gépészeti karára felvételeztünk. Ottónak, a kitűnő számtanistának, az elsők között sikerült a felvételi, én megelégedtem a közepes eredménnyel. Nagy lelkesedéssel láttunk neki, érdeklődve vettük át tanárainktól mindazt az ismeretet, amelyet ők a század elejétől elsajátítottak és ami az akkori ipari forradalomnak megérett ismeretkörét képezte. Tudatában voltunk annak, hogy ez az ismeretkör kénytelen lesz bővülni, a század közepén megindult fejlődés, amely később elképesztően gyorsan fejlődött, megkívánja a folytonos tovább képzést. Alapvetőnek tekintettük, hogy minden fejlődés csak az alapismeretek tekintetbeváltával válik majd lehetővé, ezért különös figyelmet szenteltünk ezeknek az ismereteknek. Hogy a helyes utat válsztottuk, az bizonyítja, hogy sikerült, aránylag átmeneti nehézségek nélkül, az újonnan kifejlődött műszik haladást nemcsak elsajátítani hanem ezt eredményesen alkalmazni is. Ottót egy váratlan betegség gátolt meg abban, hogy tanulmányait folytassa és ezáltal egy évvel később sikerült megszereznie a gépészmérnöki oklevelet.

Ideiglenesen elváltak útjaink, én két éven át telyesítettem katonai szolgálatot, Ottónak sikerült, az egyetem elvégzését követően, megszakítás nélkül a reșițai gépgyára a tervező irodában állást találni. A baráti kapcsolat közben továbbra is fennállt, így sikerült megtudnom, hogy a hazai gépipar egy korszakalkotó fejlődés előtt áll. Egy nyugati államban tömörült gépgyárcsoport, készen állt egy a kelet európai államnak egy dieselmotordonyok gyártására alkalmas licencet eladni. Az akkori nemzetközi feszült helyzetben ez egy rendkívül merész lépésnek számított, de ugyanakkor lehetőséget biztosított arra, hogy számos szakember el bírja sajátítani a nyugati iparilag fejlett országok technikáját. Ottót a gyár vezetősége már kezdetben az új feladat véghezvitelével megbízott

egységbe irányította, én, a nekem felajánlott lehetőséget kihasználtam,, családommal együtt, áttelepültünk Reșița-ra.

Vállvetve nagy lendülettel fogadtuk a nagy feladatot, rengeteget tanultunk és együtt léptük át először a nyugati határt, amikor Svájcba küldtek kiképzésre. A lépésről lépésre elsajátított ismeretek alapján Ottó lett a tervezőcsoportnak vezetője, majd, előléptetését követően én vettem át ezt a szerepet. További külföldi kiképzések és számos utazás alkalmával, ahol a küldöttségeket szakismereteink alapján kiértük, megismertük a nagyvilágot és nagy elégtételt jelentett, hogy a nyugati tárgyaló felek, bennünket folyamatosan egyenértékű szakembereknek tekintettek. Így érthető, hogy a fejlődés követelmeinek megfelelően, amikor újabb licenck megkötéséről tárgyaltak, mindketten az ezzel a feladattal megbízott tárgyaló csoportokba találtunk helyet.

Az államvezetőségnek igen káros határozatát követően, a gyárakban működő tervezőket központi nagy kutató-tervező intézetekbe csoportosították, ez lett a mi sorsunk is. Ottó, a már előbb megalakult vízerő-berendezések és most a hőerőművek szerkesztésére kiegészített intézetnek a technikai igazgatója lett, én a hőerőműveket tervező részlegnek lettem a vezetője. Ez a közreműködés csak rövid ideig tartott, nekem felajánlották és én elfogadtam, hogy egy újonnan alakult román/német közös vállalatnak a tervező tevékenységét megszervezzem és vezessem.

Természetesen a kapcsolatunk továbbra is fennállt, gyakran adódtak közös feladatok. Az intézet vezetése alatt gyártott nagytelyesítményű hajómotorok, reduktorok közbeiktatásával érték el a vízcsavar által igényelt fordulatszámot, így birtuk hasznosítani a közösen elsajátított ismereteinket, a Dieselmotorok és reduktorok együttes működésének érdekében.

Említésre méltó, hogy hivatalos tevékenységünkön túl, a magánéletben is fenntartottuk a kapcsolatot. Mindketten hétvégi pihenőházat rendeztünk be egy a Wolfsberg mellett csörgedező kispataknak partján, itt töltöttük nyugalomban és baráti körben, szabad óráinkat.

Közben közeledtünk a nyugdíjazási korhatárhoz és beállott az előre nem sejthető villámcsapás szerű rendszerváltozás. Az új lehetőségeknek megfelelően mindketten, családkkal együtt, Németországban találtunk új hazára. Itt - még életerős korunkban - nem tértünk nyugalomra, én magánvállalozóként továbbra is géptervezéssel foglalkoztam, Ottó azonban egy nagy változáson esett át. Úgy találta, a műszaki tevékenységével kiérdemelt eredmény, amelyet több állami kitüntetés bizonyított, befejezetnek tekintheti és ezentúl a régi szenvedélyének fog hódolni, minden figyelmét az orgonának szentelte. Tudatában volt annak, hogy a líceumban szerzett tapasztalat nem elegendő arra, hogy a megkívánt szinten, egyházi zenét bírjon nyújtani a vidéken élő római katolikus és evangélikus templomokban a hívőknek. Vállalta, hogy ismét iskolapadba üljön és tanulással érdemelje ki az egyházi orgonista képesítést. Az anyagi, pragmatikus életformát túlhaladottnak tekintette, különös figyelmet szentelt a szellemi fejlődésnek, sokat olvasott és a filozófiát és ennek történelmét tanulmányozta.

Idegen földön élve, mindketten tiszteltük és nem feledtük szülőhelyünket és igyekeztünk ezzel a kapcsolatot továbbra is fenntartani. Itt nagy szerepet játszott a rendszerváltást követően beállott új helyzet, a nemkívántnak tekintett

piarista szellem visszakapta régi jelentőségét. Nyilvánvaló volt, négy évtizedig tartó tilalom következtében, a fiatal generáció erről a szellemről nem szerzett tudomást, ennek felújítása a még életbenmaradt hajdani diákoknak feladata lett. Mindketten szenvedélyesen támogattuk ezt a tevékenységet, ismételten segítettük megszervezni és részt venni nosztalgikus érettségi találkozókra és értékelni bírtuk a segítséget amelyet az újonnan alakul Római Katolikus Teológiai Líceum, a Gerhardinum, valamint Ruppert József piarista paptanár, a Piarista Rend Romániai Rendtartományának felelőse, Rómából majd Budapestről, nyújtottak.

Nagy jelentőséget tulajdonítottunk annak, hogy a hajdani híres iskola emléke ne tűnjön el, javasoltuk egy múzeumnak létesítését, amelyet meg is valósítottunk és közreműködtünk ismertetések, könyvek és szemléltető tablók szerkesztésénél. Nagy elégtételt jelentett, hogy javaslatainkat az illetékesek nem csak elfogadták de példás módon meg is valósították. Ezek közül kimagaslik az iskolaépület megnyitásának Centenárium és a Piarista Templom felszentelésére rendezett ünnepek. Örömmel tapasztaltuk, hogy a kényszeruralom idejében is megrendezett érettségi találkozók továbbra is kedvelt ünnepek lettek Temesváron és meglepéssel mondhattuk, nem sok hajdani, vagy jelenleg léző iskolában tartanak 65 év után ilyen találkozót.

Külön kell kiemelni, hogy ilyen megnyilvánulások alkalmával, a temesvári piarista templom orgonáját, Ottó Nowy szólaltatta meg, úgy mint ezt, egy jó fél évszázaddal ezelőtt, mint piarista diák tette.

Ehhez a temesvári kezdeményezésekhez kapcsolódik közvetlenül a német földön is közösen kifejtett tevékenység a piarista múltat ápolni. Örömmel vettük két lelkes piarista öregdiáknak, Hrivnyák Zoltánnak és Gyulai Jancsinak, azt a kezdeményezését, évenként az itt élő hajdani piaristákat egy ünnepi baráti találkozóra összegyűjteni. Idővel ezt a kezdeményezést nem csak támogattuk, hanem kívánság szerint a Notre-Dame volt zárdanövendékekkel együtt bővítettük és rendszeresítettük. Végül, már tizenöt éven át a találkozásokat kizárólag a Rajnament Schwetzingenben rendeztük, ahol szintén Ottó ült a St. Pankratius templom orgonája előtt. Ez a kapcsolat, a piarista szellemnek újraélesztése és az ennek kijáró tisztelet biztosítása lényeges szerepet játszott a baráti kapcsolatunknak további létéhez és elmélyítéséhez.

Habár, itt idegen földön, két eltérő szellemi világban éltünk, ez nem jelentette semmiképpen hogy egymástól eltávolodtunk, inkább lehetőséget nyújtott, hosszú és alapos eszmecserére, érvek és ellenérvek kifejtésére. Vitaóráink alatt, amelyeket az Internet segítségével a képernyő előtt zajlottak, a világ és a társadalom összes problémái felmerültek. Nem minden alkalommal egyezett véleményünk, sok szempontból igen ellentétes volt a felfogásunk, de ez természetesen hozzátartozik a művelt emberek dialógusához. Nem beleegyezően bólogtunk és fogadtuk el bírálás nélkül egymásnak véleményét, vitatkoztunk, érveltünk és védtük saját elképzeléseinket. Talán ezek voltak szellemi életünknek leg kiemelkedőbb napjai. Ezeknek váratlan vége egy felmérhetetlen hiányt fog ezentúl jelenteni.

Hogy mennyire kapcsolódott össze életünk, abból is kitűnik, hogy ugyan azon a napon lettünk mi ketten Caras-Severin (Krassó-Szörény) vármegye díszpolgárai.

Öreg tanárunk, Dutschak András - aki annak idején még jóval fiatalabb volt mint mi manapság - az engedetlen gyermeknek javasolta, hogy meghunyászkodjon és elégedjen meg azzal amit az élte részére nyújt. Most szeretettel és megértéssel emlékszem a kapott intelemre és meghunyászkodok. Igyekezni fogok a végtelenül tág emléktárból képeket elővarázsolni és folytatni az ezúttal már néma dialógust és örömmel fogom észlelni ha megsejthetek egy a kérdésemre elvárható választ.

Ennyi idő után egy barátság nem szakadhat meg, tovább kell éljen, mind addig amíg követni fogom barátomat utolsó útján.

Soha nem foglalkoztam költészettel de megtanultam tisztelni a remekműveket, amelyeket kiváló művészek alkottak. Diákkoromból megmaradt emlék, hogy vonakodtam megtanulni Ady Endrének kiváló versét, a Fekete zongorát. Csupoti Lajos tanárom szintén vonakodott ezt elfogadni, kitartóan hívott fel minden óra elején és várta, hogy felmondjam a verset. Miskovits: „bolond hangszer”, csak ennyit mondott és várta a folytatást. Természetes, hogy közben megtanultam és rendkívül értékeltem Ady álmodozó gondolatait. A Fekete zongorához kapcsolódnak fiatalkori felejthetetlen érzelmi emlékeim is, ami arra indított, hogy megpróbáljak, párhuzamot vonva, búcsú szavakkal megválni barátomtól.

Íme, így hangzik egy gépszerkesztőnek irodalmi kontárkodása:

A néma orgona.

A fekete zongora

Néma hangszer: már nem sír,
nem nyerít és nem bűg.

Fusson akinek nincs barátja,

Ez a néma kopott orgona.

Nincs mester ki tépje, cibálja,

Véget ért az Élet melódiája.

Együtt nyugszanak, a mester
és orgonája.

Egy dilettáns „költő”, jó barát

Bolond hangszer: sír, nyerít
és bűg.

Fusson, akinek nincs bora.

Ez a fekete zongora.

Vak mestere tépi, cibálja

Ez az Élet melódiája.

Ez a fekete zongora

Ady Endre